

Plaatselijke aanduiding monument

Scherpenkampweg 71

Aanwijzingsbesluit

n.t.b

ID-code

nummer

Redengevende omschrijving van het monument

INLEIDING

Context:

In het westen van Nijmegen, in het stadsdeel Lindenholt en de wijk Neerbosch-West, ligt Kinderdorp Neerbosch. Kinderdorp Neerbosch is oorspronkelijk ontstaan als oorspronkelijke weesinrichting. In 1867 startte Johannes van 't Lindenhout de bouw van een weeshuis. Weeskinderen uit heel het land werden opgevangen en kregen hier huisvesting en onderwijs. Tussen hun 18e en 21e levensjaar verlieten de weeskinderen het weeshuis. De weesinrichting groeide onder de naam Van 't Lindenhoutstichting en ving in 1893 bijna duizend kinderen op.

Tot ongeveer 1903 groeide de weesinrichting uit tot een zelfvoorzienend dorp, waarbij bijna alle gebouwen onder leiding van de leermeesters, door de weeskinderen zelf gebouwd waren. Het dorp had eigen werkplaatsen zoals een klompenmakerij, kleermakerij, drukkerij, uitgeverij en bakkerij. Verder was het dorp voorzien van een eigen kapel, scholen, een boerderij, een ziekenhuis en een begraafplaats. Het Kinderdorp was hiermee de grootste weesinrichting van Nederland.

Vanaf 1901 werden de kindervetten aangenomen. Ook kwamen er nieuwe regels op het gebied van jeugdstrafrecht en werden in 1905 de Voogdijraden ingevoerd. In 1903 werd dominee Schrijver directeur van de weesinrichting. De instelling van de nieuwe Voogdijraden gaf de doorslag om voortaan ook voogdijkinderen op te vangen. Tot ongeveer het jaar 1905 werd de weesinrichting gefinancierd door giften en bijdrages van protestantse filantropen uit heel het land. Door de nieuwe regels kreeg de weesinrichting ook steun op financieel gebied van de overheid. Tegelijkertijd daalde door de nieuwe wetten het aantal wezen dat in weeshuizen werd opgevangen. In 1930 stabiliseerde het aantal op ca. 500 weeskinderen.

Op de eerste oorlogsdag van de Tweede Wereldoorlog werden de weeskinderen geëvacueerd naar Ewijk en Winssen. In 1944 werden vijfhonderd geallieerde soldaten in het Kinderdorp gekwartierd. De gebouwen leden weinig schade tijdens de oorlog, alleen ruiten en gas-en elektriciteitsleidingen waren niet meer heel en de boerderij uit 1869 brandde in 1944 uit.

Na de Tweede Wereldoorlog veranderde de kijk op opvoedingsmethodes, waardoor in plaats van het opvoeden van kinderen in grote groepen het kind centraal kwam te staan. Hierdoor veranderde in 1963 de weesinrichting in een behandelcentrum voor kinderen, genaamd Kinderdorp Neerbosch. Het kind stond nu centraal en ook de protestants-christelijke levensvisie was niet meer van groot belang. Het personeelsbestand raakte nu meer gevarieerd: er waren nu psychologen, maatschappelijk werkers, orthopedagogen, cultureel leiders, onderwijskundigen en sportleiders in dienst. De kinderen kwamen meer uit de regio. De stichting deelde de kinderen in kleinere groepen in om hen meer persoonlijke aandacht te geven. Om deze nieuwe inzichten van het behandelcentrum goed te faciliteren werd veel

Vervolgvel

1

grootschalige gebouwen in de jaren zestig gesloopt en vervangen door kleinschaliger bebouwing. Door de economische crisis in de late jaren zeventig en tachtig stopte de modernisering van de bebouwing echter. Hierdoor kwamen er ook minder plekken beschikbaar voor kinderen en kreeg het behandelcentrum minder subsidie binnen.

Aan het eind van de jaren tachtig kreeg de Kinderbescherming nieuwe ideeën over het oplossen van de problemen van kinderen. Voorheen ving de stichting kinderen op in een geïsoleerde leefomgeving, maar vanaf eind jaren tachtig werden de problemen bij voorkeur thuis opgelost, waardoor minder kinderen werden overgeplaatst naar het Behandelcentrum.

Doordat in 1989 de Wet op de Jeugdhulpverlening werd aangenomen, werden tussen 1992 en 1999 veel jeugdinstanties samengevoegd. Uiteindelijk werden er achttien Gelderse jeugdinstanties samengevoegd onder de naam Entrea Lindenhout. Dit leidde tot veel problemen, daarnaast wilde de organisatie zich graag dicht bij de stad vestigen. In 1996 vestigde het hoofdkantoor zich in Arnhem, hierdoor sloot uiteindelijk de zorginstelling in Neerbosch.

Kinderdorp Neerbosch lag oorspronkelijk in een agrarisch gebied maar raakte vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw steeds meer door bedrijvigheid, infrastructuur en een woonwijk omringd, maar op het terrein zelf is dit nauwelijks merkbaar. Hier heerst nog sterk de sfeer van een groen, dorpsachtig instellingsterrein.

Scherpenkampweg 71

Centraal in het Kinderdorp staat aan een smalle eenzijdig bebouwde straat in een klein rijtje woningen uit de eerste bouwfasen van de weesinrichting, de voormalige tekenschool aan de Scherpenkampweg 71. De voormalige tekenschool maakt deel uit van de panden die zijn gebouwd tijdens de ontwikkeling van de weesinrichting tot zelfvoorzienend dorp.

Het pand is in 1908 in opdracht van de toenmalige directeur Schrijver, onder leiding van de leermeesters, door de weeskinderen zelf gebouwd. Op deze locatie stond vanaf 1869 een landbouwschuur, die in 1881 werd omgebouwd tot een timmermanswinkel. Mogelijk zijn onderdelen van de schuur hergebruikt bij de bouw van de tekenschool in 1908. Tot 1930 werden hier jongens onderwezen in technisch tekenen ter voorbereiding op hun ambacht. Daarna werd het pand een dorpshuis, waar ouders van kinderen werden ontvangen en af en toe feesten werden georganiseerd. In 1999 onderging het pand een ingrijpende verbouwing en werd het omgevormd tot een woning. Voor de verbouwing was er een kleine eenlaagse aanbouw tegen de rechterzijgevel, die werd verwijderd. In de rechterzijgevel werd een deuropening aangebracht op de begane grond. Alle kozijnen en ramen werden vernieuwd, en er werd een nieuwe voordeur met zijlichten geplaatst, met behoud van het al eerder aangepaste kozijn. De gevel, die oorspronkelijk in metselwerk was opgetrokken, kreeg een stucwerkafwerking. Daarnaast werden dakramen toegevoegd en werd de open interieurindeling aangepast naar een indeling met kamers, door middel van tussenwanden.

OMSCHRIJVING VAN HET MONUMENT

Het vrijstaande pand staat op een langgerekte kavel, achter een klein voorerf. Rechts gaat het zijerf schuil achter een recente schutting. Aan de rechterkant ligt een met klinkers verhard zijerf met een inrit en aan de achterzijde bevindt zich een ruime, groene tuin met perken en opgaande bomen.

Vervolgvel

2

Hieronder wordt het pand beschreven op basis van bezichtiging vanaf de openbare weg en luchtfoto's, omdat het pand niet kon worden bezocht.

Het pand is eenlaags opgetrokken vanuit een haaks op de straat georiënteerde langwerpige rechthoekige plattegrond met een uitbouw aan de achterzijde. Het hoofdvolume heeft een zadeldak met geringe helling, dat is gedekt met gesmoorde Muldenpannen. De met nokvorsten gedekte nok staat haaks op de voorgevel en onderaan de dakschilden zijn er zinken mastgoten. Het pand is opgetrokken in metselwerk en de gevels zijn voorzien van witgeschilderd pleisterwerk met een gecementeerde plint. De gevelopeningen zijn gevuld met ongeprofileerde houten kozijnen met houten ramen en deuren uit 1999. Alleen het kozijn bij de voordeur is ouder, maar is waarschijnlijk in het midden van de twintigste eeuw al aangepast. Alle kozijnen zijn voorzien van wit gepleisterde en geschilderde dorpels, die vermoedelijk van metselwerk zijn gemaakt.

Voorgevel (zuidoostzijde):

De voorgevel is symmetrisch ingedeeld. Op de begane grond bevindt zich in het midden de hoofdingang met een niet oorspronkelijk deur met zijlichten onder een vernieuwd tienruits bovenlicht. Voor de deur ligt een klein bordes met recent trapje en aan weerszijden recente muurtjes. Ter weerszijden van de entree zijn er vensters met driedelige kozijnen met zesruits ramen. Uiterst rechts onderin de gevel is er een kleine hardstenen gedenksteen met het opschrift *'De eerste steen gelegd door het bestuur 1908. De Hand des vlijtigen zal heerschen'*.

Op de verdieping is er een venster met vijfdelig kozijn met vierruits draairamen. Het bovenste deel van de topgevel is bekleed met verticale houten planken in messing en groef. Langs de dakrand is er een licht geprofileerde windveer, rustend op eenvoudig afgeronde klossen. In de top van de windveer bevindt zich een decoratief gesneden sluitstuk.

Linkerzijgevel (zuidwestzijde):

Hoog in de linkerzijgevel is er een breed strookvenster over bijna de hele gevellengte, voorzien van een groot kozijn verdeeld in zes vakken met elk drie achtruits ramen. Uiterst rechts in de linkerzijgevel bevindt zich een toiletvenstertje met een eenruits raam. De linkerzijgevel wordt beëindigd door een licht geprofileerde gootplank onder een mastgoot.

Achtergevel (noordwestzijde):

Centraal tegen de symmetrische achtergevel staat een kleine eenlaagse aanbouw, die in de eerste helft van de twintigste eeuw werd opgetrokken, onder lessenaarsdak gedekt met rode Muldenpannen. Net als het hoofdvolume zijn de gevels opgetrokken in metselwerk en voorzien van witgeschilderd pleisterwerk met gecementeerde plint. In de linker zijgevel (gezien vanaf de achterzijde) bevindt zich een deur onder een vierruits bovenlicht, in de lage naar achter gekeerde gevel zijn er twee getoogde vensters die lijken op stalramen en in de rechter zijgevel is er een grote boogopening met dubbele deur met elk zes ruiten. .

Het bovenste deel van de achtergevel van het hoofdvolume is net als de voorgevel bekleed met verticale houten planken in messing en groef en langs de dakrand is er een licht geprofileerde windveer, rustend op eenvoudig afgeronde klossen met decoratief gesneden sluitstuk.

Vervolgvel

3

Rechterzijgevel (noordoostzijde):

In de rechterzijgevel bevindt zich een breed strookvenster als in de andere zijgevel. Er onder is er links een niet-oorspronkelijk opening met recente invulling een deur. De gevel wordt afgesloten door een licht geprofileerde gootplank onder een mastgoot.

WAARDERING

Het object bevat de volgende waarden (refererend aan de Beleidsregels selectiecriteria voor aanwijzing van gemeentelijk beschermde monumenten en gemeentelijke stadsbeelden gemeente Nijmegen, 18-12-2024):

Stedenbouwkundige waarden:

Het pand is in essentie onderdeel van het stedenbouwkundige en historisch-functionele ensemble van Kinderdorp Neerbosch. Net als bijna alle andere gebouwen in het Kinderdorp maakt dit pand onderdeel uit van een stedenbouwkundig plan, dat in de loop der tijd steeds werd aangepast. Het pand bezit hoge stedenbouwkundige waarde als onderdeel van de vroege weesinrichting. Tegelijkertijd maakt het pand deel uit van de ontwikkeling van weesinrichting tot zelfvoorzienend dorp, waarbij ieder pand een eigen functie had. Het pand heeft gefungeerd als tekenschool en daarna als dorpshuis respectievelijk woning. Tevens heeft het pand ensemblewaarde in relatie met de naastgelegen waardevolle historische bebouwing, en de groen- en wegenstructuur van het Kinderdorp.

Architectuurhistorische waarden:

Het pand uit 1908 maakt deel uit van de bebouwing die onder leiding van de leermeesters door de weeskinderen zelf is gerealiseerd tijdens de ontwikkeling van de weesinrichting tot zelfvoorzienend dorp. Architectuurhistorische waarde is gelegen in de kenmerkende eenvoudige doelmatige architectuur die tot uiting komt in hoofdvorm, gevelindeling en materialisering. De grote hoog geplaatste vensters in de zijgevel zijn typisch en beeldbepalend voor het gebouw als tekenschool. De samenhang met de andere panden uit grofweg dezelfde bouwperiode is door de bouwstijl herkenbaar aanwezig door de hoofdvorm en o.a. het gebruik van witgeschilderd pleisterwerk.

Het pand is ook van belang wegens de traditioneel ambachtelijke bouwwijze die is uitgevoerd onder leiding van de leermeesters door de weeskinderen zelf, waarmee de bouw direct is verbonden met het doel van de instelling.

Cultuurhistorische waarden:

Het pand heeft hoge cultuurhistorische waarde als onderdeel van de weesinrichting die zich ontwikkelde tot zelfvoorzienend dorp. Het Kinderdorp Neerbosch, met zijn bijzondere maatschappelijke waarde, geeft uitdrukking aan de typische ontwikkeling van de jeugdzorg vanaf 1863. De verandering in opvoedmethodes weerspiegelt zich in het Kinderdorp. De tekenschool speelt hierin een belangrijke rol, aangezien jongens hier werden onderwezen in technisch tekenen ter voorbereiding op hun toekomstige ambacht. Het pand is onderdeel van de eerste bouwphase van het Kinderdorp Neerbosch.

Het is uniek dat de weesinrichting zich eind negentiende eeuw heeft ontwikkeld tot grootste kinderdorp van Nederland, waarbij de weeskinderen onder leiding van de leermeesters de panden bouwden. De vm. tekenschool maakt hier onderdeel van uit en is daarom als onderdeel van de eerste bouwphase van het kinderdorp ook van cultuurhistorisch belang op nationaal niveau.

Vervolgvel

4

Conclusie:

Het gebouw voldoet aan de criteria voor bescherming als gemeentelijk monument, conform de Erfgoedverordening Nijmegen.
Het interieur valt buiten de bescherming.

Bronnen:

Museum Kinderdorp Neerbosch. (2024). *Nummers bij maquette*. [word-bestand]. Museum Kinderdorp Neerbosch.

Thijssen, A. A. W. (2020). *De tienhoekige paviljoens*. [Masterscriptie, Universiteit Utrecht]. UU Theses Repository.

Thijssen, A. A. W. (2020). *Kinderdorp Neerbosch*. Gemeente Nijmegen.

Vereniging Oud-Neerboschers. (1988). *Neerbosch en.....de 20.000 KINDEREN van Johannes van 't Lindenhout. 1863-1988*. Drukkerij-Uitgeverij Gevana.

[einde omschrijving]

Kadastrale tenaamstelling	Gegevens 30 oktober 2014
Kadastrale aanduiding	
Gemeente:	Neerbosch
Sectie:	K
Nummer(s):	3267

foto's op vervolgblad

Vervolgveld

5

Voorgevel.

De eerste steen.

Vervolgvel

6

Linkerzij- en voorgevel.

Linkerzijgevel.

Vervolgvel

7

Achtergevel.

Luchtfoto van het gebouw met zicht op de achterzijde.

Vervolgvel
8

Voor- en rechterzijgevel.

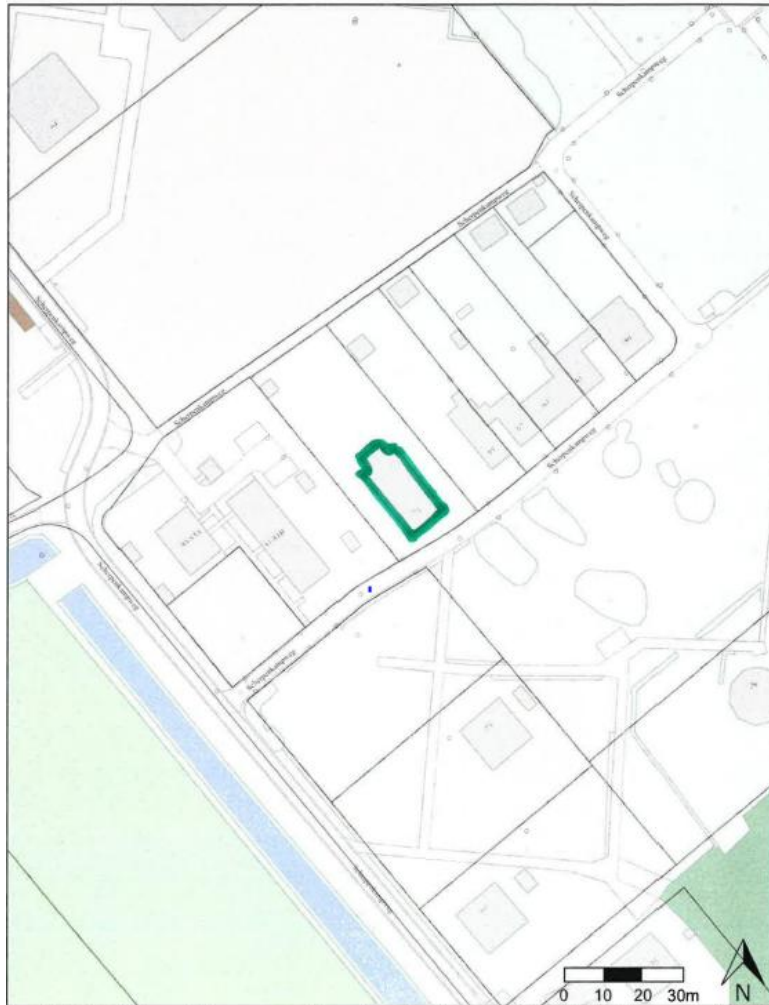
Rechterzijgevel.

Vervolgvel

9

Monumentenregister Nijmegen

Scherpenkampweg 71

Kadastrale kaart. Het groen omlijnde gebied geeft het pand Scherpenkampweg 71 aan.